

**Монгол Улсын Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухааны Яам
Монгол Улсын Эрүүл Мэндийн Яам
Эрүүл Мэндийн Шинжлэх Ухааны Их Сургууль**

БАТХҮРЭЛИЙН ЖАРГАЛ

**ХҮҮХДИЙН СЭТГЭЛЗҮЙН ГЭМТЛИЙН ДАРААХ СТРЕССИЙН
ЭМГЭГ**

Е 720130-СЭТГЭЦИЙН ЭМГЭГ СУДЛАЛ

Анагаах ухааны магистрын зэрэг горилсон нэг сэдэвт бүтээл

Улаанбаатар 2006

Монгол Улсын Боловсрол, Соёл, Шинжлэх Ухааны Яам
Монгол Улсын Эрүүл Мэндийн Яам
Эрүүл Мэндийн Шинжлэх Ухааны Их Сургууль

БАТХҮРЭЛИЙН ЖАРГАЛ

**ХҮҮХДИЙН СЭТГЭЛЗҮЙН ГЭМТЛИЙН ДАРААХ СТРЕССИЙН
ЭМГЭГ**

Е 720130-СЭТГЭЦИЙН ЭМГЭГ СУДЛАЛ

Анагаах ухааны магистрын зэрэг горилсон нэг сэдэвт бүтээл

**Эрдэм шинжилгээний
ажлын удирдагч**

**С. Бямбасүрэн
(Анагаах ухааны доктор,) профессор**

**Эрдэм шинжилгээний
ажлын шүүмжлэгч**

**Л. Насанцэнгэл
(Анагаах ухааны доктор)**

Улаанбаатар 2006

ГАРЧИГ

УДИРТГАЛ.....	3-6
I БҮЛЭГ. ХЭВЛЭЛИЙН ТОЙМ.....	7-18
II БҮЛЭГ. СУДАЛГААНЫ ХЭРЭГЛЭХҮҮН БА АРГА ЗҮЙ.....	19-21
III БҮЛЭГ. СУДАЛГААНЫ АЖЛЫН ҮР ДҮН.....	22-41
ХЭЛЦЭМЖ.....	41-44
ДҮГНЭЛТ.....	44-45
ПРАКТИК ЗӨВЛӨМЖ.....	45
НОМ ЗҮЙ	46-49

УДИРТГАЛ

Нэг. СЭДЭВТ АЖЛЫН ҮНДЭСЛЭЛ

Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэг нь өнөөгийн бидний нийгэмд тулгамдаад байгаа асуудлын нэг билээ.

Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн талаар эрт дээр үеэс судласаар иржээ.

Английн эрдэмтэн Samuel Pepys (1666) Лондонд гарсан их галыг харснаасаа хойш “Галын тухай дурсамж 6 сарын турш үргэлж дурсагдаж, шөнө болгон хар дарж зүүдлэдэг” гэж тэмдэглэсэн байдаг [22] .

Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэг нь ямар ч насанд, хэнд ч тохиолдож болох сэтгэцийн эмгэг юм.

Хүүхдийн сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн шалтгаан ба сэтгэлзүйн гэмтэл үүсгэгч хүчин зүйлийн онцлогийг Е. М. Черепанова (1997) судалжээ. Үүнд:

- Хүүхэд ба түүний ойр дотныхны эрүүл мэнд , амь насанд заналхийлсэн үйл явдал тохиолдох
- Ойр дотны хүн нас барах
- Хүүхдийн биеийн гэмтлүүд г. м [27] .

Хүүхдийн сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн тархалт их байдгийг доорхи баримтууд харуулж байна.

ОХУ-ын хэсэг эрдэмтэд (1997) хүүхэд өсвөр үеийнхний сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийг илрүүлэх судалгаа явуулахад охидын 15-43%, хөвгүүдийн 14-43% амьдралдаа дор хаяж сэтгэлзүйг гэмтээгч үйл явдлыг 1 удаа амссан байна [11, 12] .

Сэтгэлзүйн гэмтэлтэй эдгээр өсвөр үеийнхэн болон хүүхдүүдийн охидын 3-15% нь, хөвгүүдийн 1-6% нь сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгтэй гэж оношлогджээ [18] .

АНУ-д (2003) хөвгүүдийн 10%, охидын 25% нь бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн гэсэн судалгааны дүн байдаг [46] .

Хүүхдүүдэд сэтгэлзүйн гэмтэл авснаас хойш доорхи шинж тэмдэгүүд илэрдэг. Жишээ нь: Нойрны хямрал, хар дарж зүүдлэх, болсон үйл явдлын талаар дахин дахин дурсагдах, энэ үйл явдал дахин болно гэдэгт итгэх, санаа зовомтгой болох, гэмтэлтэй адил үйл явдалд хүчтэй сэтгэцийн хариу урвал үзүүлэх, хуруугаа хөхөх, орондоо шээх, эцэг эхээсээ хамааралтай болох гэх мэт. Гэхдээ эдгээр шинж тэмдэгүүд нь шууд сэтгэлзүйн гэмтлийн дараа биш, хэсэг хугацааны дараа ч илэрч болдог [30] .

Дэлхийн олон орны эрдэмтэн судлаачид сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийг олон талаас нь эрчимтэй судлаж байгаа билээ.

Манай орны нөхцөлд сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн судалгаа урьд өмнө хийгдэж байгаагүй бөгөөд бага насандаа сэтгэлзүйг хүчтэй гэмтээгч үйл явдалтай тулгарснаас болж хожим ямар үр дагаварт хүрч болох вэ? гэсэн асуудлыг дэвшүүлэн энэ удаа хүүхдийн сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийг судлахаар шийдсэн юм.

Судалгааны ажлын зорилго, зорилт:

Хүүхдийн сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн шалтгаан ба эмнэлзүйн шинж тэмдэгүүдийг тогтоох зорилго тавьж энэхүү зорилгоо шийдвэрлэхийн тулд дараах зорилтуудыг дэвшүүллээ.

1. Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн шалтгааныг тогтоох;
2. Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн эмнэлзүйн шинжүүдийг тогтоох;
3. Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн шалтгаан, эмнэлзүйн шинжүүдийн хоорондын уялдаа холбоог тогтоох;

Судалгааны ажлын шинэлэг тал

Манай орны нөхцөлд хүүхдийн сэтгэл зүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэг тохиолддог болохыг анх удаа тогтоож байгаад энэхүү судалгааны ажлын шинэлэг тал оршино.

Судалгааны ажлын практикийн ач холбогдол

Хүүхдийн сэтгэцийн эмгэг судлалын практикт хүүхдийн сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэг гэдэг оношийг нэвтрүүлэхэд энэхүү ажлын практикийн ач холбогдол оршино.

Хамгаалахаар дэвшүүлж буй асуудал

1. Манай оронд ямар хүчин зүйлээс шалтгаалж хүүхдийн сэтгэлзүй гэмтдэг болохыг тогтоох
2. Сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгтэй хүүхдүүдэд эмнэлзүйн ямар шинж тэмдэг зонхилон илэрдэгийг тогтоох

Судалгааны үр дүнг хэлэлцүүлсэн байдал

1. Судалгааны ажлын арга аргачлалыг АУС-ийн Мэдрэл сэтгэцийн эмгэг судлалын тэнхимийн 2003 оны 11 сарын 15-ны өдрийн хурлаар хэлэлцүүлж батлуулсан / Протокол №34 / .
2. Судалгааны ажлын үр дүнг 2005 оны 10 сарын 22-нд тэнхимийн хурлаар хэлэлцүүлсэн / Протокол № 26 / .
3. Монголын Анагаах Ухааны Академи , Монгол Улсын Эрүүл Мэндийн Яамнаас зохион байгуулагдсан “Монголын Анагаах Ухааны тулгамдсан асуудлууд” эрдэм шинжилгээний бага хуралд “Хүүхдийн сэтгэлзүйн гэмтлийн дараах стрессийн эмгэгийн асуудалд” сэдэвт илтгэл 2005 /хуудас № 35/ .
4. ЭМЯ эмнэлгийн мэргэжилтний ёс зүйн хорооны хурлын шийдвэрээр судалгаа хийх ёс зүйн зөвшөөрөл олгогдсон 2004 оны 11 сарын 3 өдөр.
5. ЭМШУИС-ийн Био-Анагаахын ёс зүйн дүгнэлт гаргуулах хурлаар орж зөвшөөрөгдсөн болно / 2005 оны 5 сарын 13 өдөр /.

Ном зүй

1. Бямбасүрэн С. Гамшигийн үеийн сэтгэцийн эрүүл мэндийн тулгамдсан асуудал. УБ.2002.-х.
2. Гэр бүлийн хүчирхийлэл. Бага хурал. Жей-Си-Эс олон улсын байгууллага. УБ. 2001.
3. Доржжадамба Ш. Сэтгэцийн өвчнүүд. УБ.1993.-х. 135-144.
4. Лурдес Ладридо-Игнасио., Ансельмо Тронко Т. Нийгэм хамт олонд тулгуурласан сэтгэцийн эрүүл мэндийн үйлчилгээ. УБ.2004.-х.
5. Өвчний олон улсын 10-р ангилал. Сэтгэцийн ба төрх үйлийн эмгэгүүдийн ангилал, эмнэлзүйн тодорхойлолт ба оношлолтын заавар. УБ. 2004.-х. 98; 124
6. Энхтуяа О. Харилцааны сэтгэлзүйн хичээлийн эмхтгэл. УБ. 2000. -х. 65; 99.
7. Riks Kvinn. Centrum. Нийгэм-сэтгэлзүйн эмчилгээний хөтөлбөр. Зодуулсан болон Хүчиндүүлсэн Эмэгтэйчүүдэд туслах үндэсний төв. Жей-Си-Эс олон улсын байгууллага. УБ. 2001.-х. 6-7.
8. Riks Kvinn. Centrum. Бэлгийн хүчирхийлэлд өртсөн эмэгтэйчүүд. Зодуулсан болон Хүчиндүүлсэн Эмэгтэйчүүдэд туслах үндэсний төв. Жей-Си-Эс олон улсын байгууллага. УБ. 2001.-х 3-13.
9. Riks Kvinn. Centrum. Зодуулалт ба хүчиндүүлэлт эмнэлгийн ажилчдад зориулсан удирдамж. Зодуулсан болон Хүчиндүүлсэн Эмэгтэйчүүдэд туслах үндэсний төв. Жей-Си-Эс олон улсын байгууллага. УБ. 2001.-х. 2-5.
10. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация. – Л.: Наука, 1988.
11. Дети России: насилие и защита. Материалы Всероссийской научно-практической конференции М., РИПКРО, 1997.
12. Захаров А.И. Психотерапия неврозов у детей и подростков. М., Медицина, 1982.
13. Захаров А.И. Неврозы у детей и подростков. Л., Медицина, 1982.
14. Ильина С.В. К проблеме экспериментального исследования паттернов детско-родительских отношений взрослого пациента (тезисы доклада). // I

15. Каплан Г.И., Сэдок Б.Дж. Клиническая психиатрия, в 2тт. М., Медицина, 1994.
16. Каплан Г.И., Сэдок Б.Дж. Клиническая психиатрия. М., ГЭОТАР Медицина, 1998.
17. Лаффри Ж. С., Посттравматическое стрессовое расстройство. -1992. –С. 377-383.
18. Малова Ю.В. Психологическая диагностика и психологическая коррекция в комплексе мероприятий реабилитации участников ЛПА на ЧАЭС // Результаты задачи медицинского наблюдения за состоянием здоровья участников ликвидации последствий катастрофы на Чернобыльской АЭС в отдаленном периоде. Материалы научно практической конференции.– М., 1998.–С.72-76.
19. Мэндэлл Дж. Г., Дамон Л. Групповая психотерапевтическая работа с детьми, пережившими сексуальное насилие. – М.: Генезис, 1998.
20. Международная конференция памяти А.Р.Лурии, тезисы докладов. М., МГУ, 1997.
21. Руководство по предотвращению насилия над детьми / Под ред. Н. К. Асановой. – М.: Владос, 1997.
22. Тарабрина. Н. В. Практикум по психологии посттравматического стресса. Санкт-Петербург. 2001.-х.
23. Тарабрина Н. В., Лазебная Е. О., Зеленова М. Е. Психологические особенности посттравматических стрессовых состояний у ликвидаторов последствий аварии на ЧАЭС. –Психол. Журн. -1994. –Т. 15. № 5. – С. 67-70.
24. Тарабрина Н. В., Агарков В. А., Хаскельберг М. Г. Психологические последствия вынужденной миграции // Материалы V Международной конференции “Социально-психологическая реабилитация населения, пострадавшего от экологических и техногенных катастроф”. Минск, Республика Беларусь, 1998. –С. 182.
25. Черепанова Е. М. Психологический стресс: помощи себе и ребенку. –М., Академия, 1997.
26. Эйдемиллера Г. Э. Учебник Детская психиатрия. Национальная медицинская библиотека. Москва, Санкт-Петербург. 2005.
27. American Psychiatric Association (APA). (1994). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed.). Washington, DC; Author.

28. Allender Dan. B. The Wounded Heart. Hope for Adult victims of childhood Sexual Abuse. 1995.
29. Breslau, N., Davis, G. C., & Andreski, P, (1995). Risk factors for PTSD related traumatic events; A prospective analysis. American Journal of Psychiatry, 152, 529-535.
30. Beal, A.L., (1995). Posttraumatic stress disorder in prisoner of war and combat veterans of the Dieppe raid; A 50 year follow-up. Canadian Journal of Psychiatry, 40, 177-184.
31. Burgess A., Holmstrom R. Rape trauma syndrome // American J. of Psychiatry. -1974. -V.131. -P. 981-985.
32. Benter P. M., Bonnet D. G. Significance tests and goodness of fit in anylisis of covariance structures // Psychological Bulletin. -1980. -V. 4. -P. 561-571.
33. Bessel A., Van der Kolk., Alexander C. McFarlane, and Lars Weisaeth. Traumatic Stress. The Effects of Overwhelming Experience on Mind, Body, and Society.-1996. -P. 88.
34. Briere J., Conte J. Self-Reported Amnesia for Abuse in Adults Molested as Children // Journal of Traumatic Stress. – 1993. – V. 6. – P. 21-73.
35. Boney-McCoy, S. & Finkelhor, D. (1996). Is youth victimization related to trauma symptoms and depression after controlling for prior symptoms and family relationship? . Journal of Consulting and Clinical Psychology, 64,1406-1416.
36. Diagnostic Criteria from DSM-IV-TR. – American Psychiatric Association, 2000.
37. Follette V. M., Polusny M. A., Bechtle A. E., Naugle A. E., Trauma the Impact of Child Sexual Abuse, Adult Sexual Assault and Spouse Abuse // Journal of Traumatic Stress. -1996. -V.9. -№ 1. – P. 25-37.
38. Green B. L., Lindy J. D., Grace M. C., Leonard A. C. Chronic posttraumatic stress disorder and diagnostic co-morbidity in a disaster sample // J. Nerv. Mental Disorder. -1992. -V.180. -P. 760-766.
39. Goodwin J. Post-Traumatic Symptoms In Incest Victims. –American Psychiatric Association, 1995.
40. Green A. H. Children Traumatized by Physical Abuse. – American Psychiatric Association, 1995.
41. Judith L. H. Trauma and Recovery.1992. -P. 96-115.
42. Kardiner A. The Traumatic Neuroses of WAR. -N.Y., 1941

- 43.43. Lee E., Lu F. Assesment and treatment of Asian-American survivors of mass violence // Journal of Traumatic Stress. -1989. –V.2. –P.93-120.
44. Miller T. W., Martin W. Traumatic stress disorder; Diagnostic and clinical issues in former prisoners of war // Comprehensive Psychiatry. -1989. –V. 30. –P. 139-148.
45. Nir Y. Post-Traumatic Stress Disorder In Children with Cancer. – American Psychiatric Association, 1995.
46. Parameshvara Deva M. A Guide to Psychiatry in primary care for developing countries. 2004.-p.121-129.
47. Rowan A. B, Foy D. W, Post Traumatic Stress Disorder In Child Sexual Abuse Survivors; A Literature Review // Journal of Traumatic Stress. -1993. –V.6. –P. 3-20.
48. Solursh L. –P. Combat addiction; Overview and implications in symptom maintenance and treatment planning // Journal of Traumatic Stress. – 1989. - № 2. –P. 451-462.
49. WWW. nptsd. What is Posttraumatic Stress Disorder. A National Center for PTSD Fact Sheet.
50. WWW. nptsd. Child Sexual Abuse. A National Center for PTSD Fact Sheet. 2005.
51. WWW. NPTSD. Complex Posstraumatic stress disorder. A National Center for PTSD Fact Sheet. 2005.
52. WWW. NPTSD. Posttraumatic Stress Disorder In Children and Adolescent. A National Center for PTSD Fact Sheet. 2005.